

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

פקודי תשע"ו

פרשת שבוע

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

משנכנס (ומתקרב) ניסן מרבם בשמחה!

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בסוף פרשתנו מבואר:

"וַיְהִי בַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשִׁנְהָה הַשְּׁנִיית בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ הַיּוֹקֵם הַמְּשֻׁכָּן... וַיְכַסּוּ הַעֲנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּכְבְּדוּ יִקְוֶה מְלֹא אֶת הַמְּשֻׁכָּן:" (שמות מ' יז, לד).
חז"ל ובעקבותיהם רוב הראשונים, קושרים פסוק זה לפסוקים הפותחים את פרשת שמיני בספר ויקרא:
"וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: ... וַיִּקְחוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל הָעֵדָה וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי יִקְוֶה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יִקְוֶה תַעֲשׂוּ וַיֵּרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יִקְוֶה" (ויקרא ט' א-ו).
לדבריהם, הראשון לחודש ניסן הוא היום השמיני אחרי שבעת ימי המילואים, שהתחילו בכ"ב באדר. יום מיוחד ושמח זה זכה להרבה מעלות=עטרות.

וזה לשון המדרש: "ויהי בחדש הראשון. זה ניסן, שנאמר ראשון הוא לכם (שמות י"ב ב), שבו נתבשר אברהם אבינו ביצחק, ושבנו יצאו ישראל ממצרים, ושבנו נפקדו האמהות, וחודש שעתידין ישראל ליגאל בו, ואמרו רבותינו ז"ל שבעת ימי המילואים היו קודם ראש חודש ניסן, שבעשרים ושנים באדר התחילו להקים המשכן, והיה משה רבינו ע"ה מעמידו בכל יום ומפרקו כל שבעה, ביום השמיני שהוא ראש חדש ניסן העמידו ולא פירקו. ותנא אותו היום נטל [עשרה] עטרות, ראשון למעשה בראשית, ראשון לחדשים, ראשון לכהונה, ראשון לעבודה, ראשון לירידת אש מן השמים, ראשון לשכון שכינה בישראל, ראשון לברך את ישראל, ראשון לאכילת קדשים, ראשון לנשיאים, ראשון לאסור הבמות, וביום השמיני קרא למשה, וזה היה ראש חדש ניסן, ואותו היום היה שמחה יתירה לפני המקום כיום שנבראו בו שמים וארץ, כתיב הכא ויהי בחדש הראשון, וכתוב התם ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (בראשית א' ה)!"

(מדרש אגדה (בובר) שמות פרשת פקודי פרק מ סימן יז).

רבי אברהם בן עזרא, כדרכו בקודש, איננו צועד במסילה הסלולה ומחדש חידוש מעניין. לטענתו, אכן, הפסוק בפרשת פקודי עוסק כמובן בראש חודש ניסן, אבל הוא היה היום הראשון של שבעת ימי המילואים. היום השמיני בו הוקם סופית המשכן הוא ח' בניסן. וז"ל: "היה נראה לנו כי ביום השמיני - שמיני לניסן, כי המשכן הוקם באחד לחדש. רק המעתיקים אמרו שהיה ר"ח ניסן, ובשבעת ימי המילואים היה משה מקים את המשכן בכל יום וסותרו כדי להרגיל בו וללמד" (אבן עזרא ויקרא ט' א).
ננסה למצוא גם לדעת האבן עזרא, מקור בדברי חז"ל.
ביום השמיני גם פגעה מידת הדין בנדב ואביהו בניו של של אהרון הכהן. משימת ההוצאה של גופותיהם מהמשכן, הוטלה ע"י משה על בני דודיהם:

"וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֲזִיָּאֵל דֹּד אֶהֱרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קְרְבוּ שָׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ אֶל מַחוּץ לַמִּזְבֵּיחַ" (ויקרא י' ד).
חודש אחד מאוחר יותר התעוררה בעיה:

"וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טַמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֶהֱרֹן בַּיּוֹם הַהוּא" (במדבר ט' ו).
נחלקו חכמים בשאלה: מי היו הטמאים ביי"ד בניסן, שלא יכלו להשתתף במצוות קרבן הפסח, ונאלצו להשתמש בפתרון של פסח שני? במסכת סוכה מצינו: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וכו' אותם אנשים מי היו? נושאי ארונו של יוסף היו, דברי רבי יוסי הגלילי, רבי עקיבא אומר: מישאל ואלצפן היו שהיו עוסקין בנדב ואביהוא", הקשה על כך "רבי יצחק אומר: אם נושאי ארונו של יוסף היו - כבר היו יכולין ליטהר, אם מישאל ואלצפן היו - יכולין היו ליטהר?" (דף כה ע"א, ע"ב).
לפי דברי אבן עזרא הקושיה מתורצת. אבן עזרא הסביר לפי דעת רבי עקיבא. הם לא יכלו להטהר כי האסון התרחש בח' בניסן ולא בא' בניסן ולכן לא הספיקו להיטהר עד י"ד בניסן יום הקרבת הפסח. מישאל ואלצפן היו הראשונים שחגגו פסח שני.

הבה נתפלל כי נזכה לחודש אדר שמח ואחר כך לחודש ניסן שיהיה כולו שמחה וגאולה.
משם, בע"ה, נזכה להמשיך לחודש אייר, בו נתחדשו ימי שמחה וגאולה בדורנו.

לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י"ז בסיוון תשע"ד	לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל	לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלביע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלביע ט' בכסלו תשס"ט
---	---	---	---	--

משי' ארץ חמדה' אבלה על מותו של חברנו האהוב **הרב ראובן אברמן** זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה'
איש תורת אמת שגורה בפיו, מחנך דגול ואיש המעלה מכל הבחינות.
לע"נ **הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד**

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה בהלכה

גזבר ההקדש

ההקדש, אוצר בית המקדש, יכול אף הוא להחזיק בעבדים, כמו כל בעל ממון אחר. עבד עשוי להשתחרר מעבדותו כאשר הוא קובע בדמים מבעליו. לכאורה, יכול אפוא העבד לגשת לגזבר ההקדש, לשלשל בידו את דמי עצמו, ובכך לקנות את חירותו, בדיוק כפי שגזבר היה קנוי לכל בעל-בית פרטי.

אלא שההלכה היא, שאין הגזברים רשאים להוציא לחירות את עבדי ההקדש, אלא הן מוכרים אותם לאחרים, ואחרים הם שמוציאים אותם לחירות אם ירצו (ברייתא בגיטין לח, ב). מדוע אנו סומכים על הגזברים בכל הפעולות הממוניות שהם עושים בשם ההקדש, ובשחרור העבדים אין כוחם יפה?

רש"י ביאר, שלהבדיל מכל אדם פרטי, ההקדש אינו קונה את העבד קנין הגוף, אלא רק 'קנין דמים', היינו את שווי; ומי שאינו בעליו של גוף העבד אינו יכול לשחררו.

המאירי מסביר, שהכח לשחרר עבד נתון רק בידי הבעלים, והגזברים אינם בעלי ההקדש (הקב"ה הוא בעל ההקדש), אלא ממונים עליו בלבד. תוס' מבארים, שאם ניתן את כוח השחרור ביד הגזברים, יהיו שיחשדו בהם שהם מזלזלים בנכסי ההקדש. סברה זו תמוהה במקצת, שהרי "אין מחשבים בהקדש עם הגזברים... כי באמונה הם עושים" - אם בכל ענייני הממון כך, במה נשתנו העבדים? יתכן שההסבר הוא, שבשחרור עבדים מעורב לא רק אינטרס ממוני, שלגביו אין אנו חושדים כלל בגזברים, אלא יש בו גם ענין רגשי ואידיאלי: הוצאת אדם לחירות. גזבר עלול להיחשד שהוא מעדיף אידיאולוגיה של חירות וחופש על נאמנותו להקדש.

ע"פ הערך גזבר בכרך ה

חודש אדר ב

אדר ראשון ואדר שני

נחלקו תנאים איזה אדר נקרא סתם אדר - ר' יהודה סובר שאדר ראשון נקרא אדר סתם, ולכן בשטרות כותבים באד"ר - אדר, ובאד"ש - אדר שני; ולר' מאיר אד"ש הוא אדר סתם (נדריים סג, א). הרוב פוסקים כר' יהודה, ומ"מ בגט מדייקים לכתוב בכל אדר באיזה אדר מדובר - אד"ר או אד"ש. אבל הרמב"ם פוסק כר' מאיר.

מחלוקת זו נוגעת גם למי שהשכיר בית לחברו עד אדר, והמשכיר טוען שכונתו היתה לאד"ר, ואילו השוכר טוען: אד"ש. יש פוסקים שעליהם לחלק ביניהם את דמי השכירות של החודש הנוסף, ויש פוסקים שהמשכיר נחשב למוחזק, והמוציא מחברו עליו הראייה.

אותה מחלוקת נוגעת גם ליום זכרון (יארציט) שנקבע בשל פטירתו של אדם באדר. יש המחמירים לנהוג יום זכרון בשני האדרים. ליום ז' באדר, יום פטירתו של משה רבנו יש ראיות נוספות שיש לנהוג אותו באד"ש, בסמוך לפורים. גם לגבי ההכרזה בשבת מברכים יש מחלוקת אם לפני חודש ניתן היה לומר אדר סתם בלי להוסיף "ראשון". בקיצור: כמעט בכל הנושא הזה יש מחלוקת, וכדי לצאת ידי כל הדעות ראוי להיזהר ולנקוט בכל חודש גם את סדרו - אדר ראשון או אדר שני. ולמה התכוונו חז"ל כשאמרו "משנכנס אדר מרבין בשמחה"? לכל הבטחון כדאי היה להתחיל בשמחה כבר בחודש שעבר, ויש מהדרין כל השנה.

ע"פ הערך אדר בכרך א

רפואה והלכה

יד - אטר

וְרִחְצוּ מַמְנוֹ מַשְׁהוּ וְאַהֲרָן וְבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם [שמות מ לז]

מתוך: א. שטינברג, אנציקלופדיה הלכתית רפואית, מהדורה חדשה תשס"ו, כרך ב, ערך אטר, טורים 93 – 122
ראה בהרחבה באנציקלופדיה תלמודית כרך א ערך אטר טורים תעו-תפא

המושג המלא מבחינה לשונית הוא: איטר יד ימינו [1], ופירושו מלשון אטום וסתום [2], היינו שידו הימנית סתומה, ולכן משתמש יותר בשמאלו [3]; או מלשון כוץ מחמת חולי [4]. בלשון הגאונים נקרא איטר בשם גונדליא [5].

ההגדרה ההלכתית של איטר היא מי שרוב כוחו ביד שמאל [6], היינו שעושה רוב מלאכתו ביד שמאל [7]. יש הסבורים, שדווקא אם נולד מתחילתו כך, הרי הוא מוגדר כאיטר; ויש הסבורים, שגם אם הרגיל עצמו לעשות כן דינו כאיטר [8]. בדינים מיוחדים, ובעיקר בהלכות תפילין, דנו הפוסקים באיש שרוב מלאכתו ביד אחת, והכתיבה ביד שניה, אם הולכים לפי רוב המלאכה, או לפי הכתיבה. יש מי שכתב, שמחלוקת זו היא דווקא ביחס לתפילין, אך ביחס לשבת כולם מודים שהכל תלוי בדרך הכתיבה [9].

סתם יד במקרא היא יד שמאל [10], וכן סתם זרוע היא שמאל [11]. מאידך, סתם כף אינו אלא ימין [12], וכן אצבע היא ימין [13].

אחוז האיטרים בין היהודים בתקופת התנ"ך היה 2.7%, כפי שעולה מהחישוב של בני בנימין, שמנו 26,000 אנשים, ומתוכם היו 700 איטרים [14].

יש להדגיש, שהאיטר משתמש בידו השמאלית באותה מידה של כוח ודיוק כמו מי שאינו איטר משתמש בידו הימנית. כך כבר קבעו חז"ל - איטר יד, שמאל שלו כימין של כל העולם [15].

פרטי דינים

כללי - בהלכות רבות נדרש שהביצוע ייעשה ביד ימין דווקא. יש מי שחקר ביסוד ההלכות האלו - האם הפסול הוא משום ששמאל פסול, או משום שצריך ימין דווקא [16].

יש דינים בהם שווה דינו של האיטר לכל אדם, ועליו לקיים את המצווה בימין כל אדם; יש דינים בהם נשתנה דינו בגלל איטרו, ועליו לקיים את המצווה ביד ההפוכה מכל אדם; יש דינים שאינו יכול לקיים כלל בגלל איטרו; יש דינים בהם חלוקים הפוסקים כיצד ינהג האיטר; ויש דינים אותם יש לבצע בימין, ולא נתפרש בפוסקים מה דינו של איטר.

יש מי שכתב, שבכל מקום שהעניין נוגע להגדרת היד שבה עושים את המצווה, יעשה האיטר ביד שמאל שלו, שהיא כימין של העולם; ואם דנים מצד העקרון שכל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, אין הבדל בין איטר לבין כל אדם, ותמיד צריך לפנות דרך ימין העולם [17].

יש מי שכתב, שבכל מקום שהמשמעות נוגעת רק ליחיד, הולכים לפיו; ואם הדבר נוגע לשאר אנשים, הולכים לפי הכלל [18]. יש מי שכתב, שבעניינים שטעמם בגדר 'יסוד ה' ליראיו', הולכים לפי ימין ושמאל של העולם, והאיטר שווה לכל אדם [19].

בענייני אורח חיים

לבישת בגד - מקפידים ללבוש הבגד כך שצד ימין יהיה על צד שמאל [20]. ואף שדין זה לא נתפרש בפוסקים לעניין איטר נראה לכאורה שאין הבדל בין איטר לכל אדם.

נעילת מנעלים - יש לנעול נעל ימנית תחילה [21]. בזה אף האיטר נוהג כן, כדרך כל העולם [22].

בקשירת רצועות המנעל יש לקשור בשמאל, לפי שעליה קושרים תפילין [23]. ביחס לאיטר - יש אומרים, שיקשור בימינו, לפי שעליה הוא קושר את התפילין [24]; יש אומרים, שיקשור ביד שמאל ככל אדם [25]; ויש מי שכתב, שכיוון שהדבר הוא במחלוקת, לכן יכול כל איטר לעשות כרצונו [26].

בנטילת ידיים - נוטל הכלי ביד ימין, ונותנו לשמאלו, ושופך על ימין [27]. דין זה שייך גם בנטילת ידיים שחרית וגם בנטילת ידיים לסעודה [28]. אף באיטר הולכים אחר ימין של כל אדם [29].

קינוח הצואה, שאסור ביד ימין, מפני שהתורה ניתנה בימין, ומפני שקושר בה תפילין [30], ומפני שמושטים בה לפה, האיטר יקנח ביד ימינו, שהיא כשמאל כל אדם [31].

בעניין גזיזת ציפורניים - יש שמשמע מהם שיגזזו של יד שמאל תחילה, ואחר כך של יד ימין [32]; ויש שכתבו, שיגזזו קודם של ימין [33]. ואף שדין איטר בעניין זה לא נתבאר בפוסקים, מכיוון שהדבר הוא במחלוקת, לכן יכול כל איטר לעשות כרצונו.

תפילין - שייך של תפילין, שהלכה למשה מסיני שעושים בעור הבתים של ראש בימין המניח שלשה ראשים, ובשמאלו ארבעה ראשים [34], אף באיטר הולכים אחר רוב העולם [35].

סדר הנחת הפרשיות בבתיים שבתפילין כפי שנקבע בש"ס ובפוסקים [36] הוא גם באיטר, שהולכים לפי ימין ושמאל של כל אדם [37]. תפילין של יד מניח האיטר על יד ימינו, שהיא כשמאל של כל אדם [38]. ואם הניח על יד שמאלו, אף בדיעבד לא יצא [39]. ואף שמצד הקבלה יש שכתבו שגם איטר גמור מניח תפילין על יד שמאל, אך הכלל הוא שלא משגיחים על דברי קבלה נגד הפוסקים [40], ולפיכך אין לצרף שיטה זו אפילו כסניף במצבי מחלוקת [41].

השולט בשתי ידיו באופן שווה, אין דינו כאיטר, ומניח תפילין על יד שמאלו ככל אדם [42]. והיינו דווקא אם עושה כל המלאכות בשתי הידיים שווה בשווה, אבל אם קל לו יותר לעשות בשמאל, אף שיכול לעשות אותם גם בימין, לא נקרא שולט בשתי ידיו, והיד הקלה היא ימינו [43].

העושה מלאכה אחת בימין, ובמלאכות אחרות מעדיף את ידו השמאלית, אך יכול לעשותן גם בימין, אין דינו כאיטר [44].

מי שעיקר כוחו בימין, אף על פי שמלאכות עדינות הצריכות אצבעות מוכרח לעשותן ביד שמאל, אין דינו כאיטר [45].

הכותב ביד ימינו, ועושה כל המלאכות האחרות בשמאלו או להיפך - נחלקו הפוסקים בהגדרתו לעניין הנחת תפילין. יש הסבורים, שהולכים לפי רוב מעשיו, ואין הדבר תלוי בכתיבה כלל [46]; יש הסבורים, שהכל הולך אחר הכתיבה, והיד שבה הוא כותב היא תמיד הימין שלו [47]; יש הסבורים, שאם כותב בימין, אף שעושה שאר מלאכות בשמאל, יניח תפילין בשמאל כל אדם בשביל הכתיבה, אבל כשכותב בשמאל אינו משנה בשביל הכתיבה, אלא מניח בשמאל כל אדם בשביל שאר המלאכות [48]; ויש סבורים, שדינו כשולט בשתי ידיו, ולכן בין שכותב בימין ועושה יתר המלאכות בשמאל, ובין אם המצב הפוך, מניח התפילין בשמאל כל אדם [49].

מכיוון שרבו הדעות בעניין זה - יש מי שכתב, שבזמן התפילה בבית כנסת יניח התפילין על יד ימינו, ולאחר התפילה יניח בביתו שנית על יד שמאל כל אדם, ויקרא עוד פעם קריאת שמע, ויכוון שבאם לא יצא, אז מכוון לצאת ידי קריאת שמע ותפילין, ואם כבר יצא יהיה כקורא בתורה [50]. ואמנם יש הסבורים, שבמצבים שונים יש להניח תפילין על שתי ידיו [51], אלא שיש שכתבו שיניח התפילין של-יד בבית-אחת על שתי ידיו; יש שכתבו שיניח דווקא בזה אחר זה; ויש שכתבו, שיניח בבית הכנסת באופן אחד, ויחזור ויניח בבית באופן אחר [52]. ומכל מקום, יש לברך רק בהנחה הראשונה, ולכווין גם על ההנחה השנייה, ואין לברך פעם שנייה [53]. ויש מי שכתב, שאף שרבו הדעות בעניין זה לא מצינו שיצרכו איטר חלקי כזה להניח שני זוגות תפילין, שהוא טרחה רבה ולא מסתבר כלל [54].

איטר-יד העושה כל מלאכתו ביד שמאל, אלא שהרגיל עצמו לכתוב בימין - יש מי שכתב, שכל עוד הכתיבה ביד שמאל נוחה לו יותר, בוודאי דינו כאיטר גמור. ואף אם לאחר שהרגיל עצמו לגמרי, יניח תפילין כשנעשה בר-מצווה ביד שמאל ככל אדם, וכשיגדל, אם ירצה להחמיר על עצמו, יניח תפילין של יד גם על יד ימין. ואף אם בכתב אשורי הוא שולט בשתי ידיו בשווה, מכל מקום אם עיקר כתיבתו היא בכתב לעז, ורגיל לכתוב בשמאל, וגם נוח לו יותר בכך, נכון הדבר שיניח בשמאל שלו, שהיא ימין כל אדם [55]; ויש מי שכתבו, שבכל מקרה יניח רק על יד ימין של כל אדם [56].

איטר שהיה רגיל להניח תפילין על ידו הימנית, יכול להרגיל עצמו לעשות מלאכות בימין כדי שיניח תפילין בשמאל ככל אדם [57].

איטר שנקטעה ידו השמאלית עד המרפק - יש מי שכתב, שמכיוון שעדיין כוחו המקורי ביד השמאלית, אך מאידך מתחזקת והולכת היד הימנית בגלל הקטיעה, לפיכך כל עוד מרגיש את כוחו העיקרי ביד השמאלית, יניח תפילין בברכה בבית הכנסת על ידו הימנית, ויחזור ויניח תפילין בביתו ללא ברכה על היד השמאלית הקטועה בחלקה, ואם במשך הזמן ירגיש שהיד הימנית חזקה יותר, יניח תפילין בברכה בבית הכנסת על היד השמאלית, ויחזור ויניח תפילין בביתו ללא ברכה על היד הימנית [58].

נוהגים לחלוץ תפילין של ראש ביד שמאל [59]. אם הוא איטר, חולץ בימינו, כדי שלא יחלוץ התפילין במהירות [60].

נוהגים להניח תפילין של ראש בשקית-התפילין לצד ימין, ושל יד לצד שמאל [61]. ואף שלא נתפרש דין זה בפוסקים, לכאורה דין זה נכון גם באיטר, שכן גם הוא חייב להניח של יד תחילה.

קריאת שמע - בזמן קריאת שמע מצווה לאחוז הציצית ביד שמאל כנגד לבו [62]. ואף שעניין זה לא התבאר במפורש בפוסקים, מסתבר שאיטר ינהג ככל העולם, שכן גם אצלו לבו בצד שמאל. נוהגים ליתן ידיהם על פניהם בקריאת פסוק ראשון של שמע, והכוונה שיד ימין יתן על עינו [63]. ואף איטר יתן יד ימין של כל אדם על עינו [64].

שמונה עשרה - בתפילת שמונה עשרה מניח ידיו על לבו כשהן כפותות, הימנית על השמאלית [65]. ואף שדין זה לא התבאר בפוסקים, מסתבר שאף האיטר ינהג כך כדרך כל העולם. לאחר תפילת שמונה עשרה פוסע לאחור ועוקר רגל שמאל תחילה [66]. ביחס לאיטר - יש מי שכתבו, שעוקר את ימינו תחילה, שהיא שמאל כל אדם [67]; ויש מי שכתבו, שאין בדין זה חילוק בין איטר לשאינו איטר [68]. בגמר התפילה פוסע שלוש פסיעות לאחוריו, וכשהוא כורע נותן שלום משמאל עצמו ואחר כך מימין עצמו [69]. והטעם, שהמתפלל רואה עצמו כאלו שכנה מול פניו, ושמאל האדם הוא צד ימינו של הקב"ה [70]. לפי זה נראה שאין להבדיל בין איטר לשאינו איטר [71].

בנשיאת כפים - צריך הכהן להגביה את ידו הימנית קצת למעלה מן השמאלית [72], ולא נתבאר הדין בכהן איטר. בנשיאת כפים, כשמחזירים הכהנים פניהם, לא יחזירו אלא דרך ימין [73]. גם באיטר הולכים בזה לפי ימין כל העולם [74].

נפילת אפים בשחרית - נוהגים ליפול על יד ימין, מפני שבשמאל מניח תפילין [75]. האיטר יפול על שמאלו, מפני שמניח תפילין בימינו [76].

הוצאה והכנסה של ספר תורה - המוציא ספר תורה יוציאו בזרוע ימין, ונותנו לשליח צבור בימין [77]. אם המוציא הוא איטר, מוציא בשמאל שהוא ימין שלו [78]. ביחס לש"י איטר - יש מי שכתבו, שיחזיקנה בשמאלו, שהיא כימין כל אדם [79]; ויש מי שכתבו, שעדיף שהש"י יקח הספר בימינו גם אם הוא איטר, אלא אם כן ידו הימנית חלושה, ויש חשש שיפול, שאז יקח בשמאלו [80]; ויש מי שכתבו, שאין לשנות אצל הש"י, אלא תמיד תהיה נתנית ספר התורה בימין [81].

כשמוליכים את ספר התורה מהיכל לבימה, וכשמחזירים אותו מהבימה להיכל, מוליכים אותו דרך ימין, משום כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין [82]. ולפיכך, אין הבדל בזה בין איטר לבין מי שאינו איטר.

עלייה לתורה וקריאה בתורה - העולה לבימה לקריאת התורה והיורד משם, אם שתי הדרכים שוות, עולה בפתח שהוא לו בדרך ימין, ויורד בפתח שכנגדו, משום כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין [83]. ולפיכך, אין הבדל בזה בין איטר לבין מי שאינו איטר [84].

העולה לתורה - יש סבורים, שיברך ברכת התורה כשהספר פתוח, ויהפוך פניו לצד שמאל, שהוא ימינו של הקב"ה [85]. ומסתבר שהוא-הדין באיטר.

בברכת הנהנים - מצווה לאחוז את הדבר שמברך עליו ביד ימין [86]. באיטר נחלקו האחרונים אם אוחו בימין כל אדם, או בימינו שהוא שמאל כל אדם [87].

כוס של ברכת המזון - יש לאחוז בימין [88]. האיטר - יש שכתבו, שיאחו את הכוס ביד שמאלו, שהיא כימין כל אדם [89]; יש שכתבו, שגם איטר יקח בימין כל אדם [90]; ויש מי שכתבו, שמאחר והדבר שנוי במחלוקת, יכול לעשות כרצונו, אבל טוב שיאחו הכוס ביד ימין [91].

שבת - הכותב בשבת חייב מן התורה כשכותב כדרך הכתיבה שלו, ולכן האיטר חייב דווקא אם כתב בשמאלו [92].

הסיבה בליל הסדר צריכה להיות על שמאלו [93]. יש הסבורים, שאף איטר מיסב על שמאלו, כדרך רוב בני האדם, שלא יקדים קנה לושט, שהוא בצד ימין [94]; ויש הסבורים, שהאיטר יסב על ימינו, מפני שהוא זקוק להשתמש ביד שמאלו לאכילה [95].

תקיעת שופר - נוהגים לתקוע בצד ימין של הפה [96], לפי שבשמאל התפילין של יד מגינות [97]. האיטר יתקע בצד שמאלו [98]; ויש מי שכתבו, שאין הבדל בדין זה בין איטר לאינו איטר [99].

ארבעת המינים - לוקחים את הלולב בימין, ואת האתרוג בשמאל [100]. באיטר נחלקו הפוסקים - יש הסבורים, שגם האיטר נוטל כלל אדם, לפי שאין סדר זה אלא משום חשיבות בלבד, ולכן הולכים בזה אחר רוב בני אדם [101]; ויש הסבורים, שהאיטר יקח את הלולב בשמאלו, ואת האתרוג בימינו [102]. ואם נטל האיטר להיפך ממה שקבעו הפוסקים - יש מי שכתבו, שחוזר ונוטלם בלא ברכה [103]; ויש מי שכתבו, שבדיעבד אין בכך כלום [104].

ההדס קושרים ללולב מימין והערבה משמאל [105]. באיטר - יש הסבורים, שיעשה כשאר בני אדם [106]; ויש מי שסבור, שהאיטר יהפוך סדר הקשירה כימין ושמאל שלו [107].

בנענועי הלולב - יקיף דרך ימין בנענוע [108], ואין חילוק בדין זה בין איטר לאינו איטר [109].

הושענא רבה - מנהג כל ישראל להקיף כל ההקפות בהושענא רבה דרך ימין [110]. והטעם הוא משום כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין. ואף שלא נתבאר דין זה במפורש בפוסקים, מסתבר שאין הבדל בדין זה בין איטר למי שאינו איטר.

חנוכה - נר חנוכה מצווה להניחו בפתח משמאל, כדי שתהיה מזוזה מימין, ויהא מוקף במצוות [111]. לא היתה מזוזה לפתחו - יש הסבורים, שמניח הנר בימין הפתח [112]; ויש הסבורים, שלעולם מדליק בשמאל [113].

המדליק את נרות חנוכה - חלוקים הפוסקים מאיזה צד יתחיל, ולאיזה צד יפנה בכל לילה, ולא נתבאר אם יש הבדל בין איטר לשאינו איטר [114].

בענייני יורה דעה

שוחט איטר ישחוט ביד שמאל, שהיא כימין כל אדם [115].

המזוזה נקבעת בימין הנכנס [116]. גם האיטר אינו משנה מיקום המזוזה בביתו, ואפילו כל בני הבית איטרים, יקבעו המזוזה כדרך רוב בני האדם [117].

כתיבת סת"ם - כתיבת ספר תורה, תפילין ומזוזות צריכה להיות בימין [118]. האיטר צריך לכתוב בשמאלו, שהיא כימין של רוב בני האדם [119]. יש מי שכתבו, שאין ראוי למנות איטר כלל לכתוב סת"ם [120]; יש מי שכתבו, שיחזיק סגולה המתנהגים על פי הקבלה, נכון שיחמירו על עצמם שלא יניחו תפילין הנכתבים על ידי סופר איטר [121], אך חומרה זו היא דווקא בתפילין ולא בספר תורה ובמזוזה [122]; ויש מי שכתבו, שאיטר יכול לכתוב סת"ם אף לכתחילה [123]. ומכל מקום, אם איטר כתב בימינו - פסול, מפני שאין דרך כתיבה בכך [124]. אמנם יש מי שמשמע ממנו, שבדיעבד הסת"ם כשרים [125].

אדם שכותב בשמאל, ושאר מלאכות עושה בימין, או להיפך - לא יכתוב כלל סת"ם [126].

דרך ארץ - שלושה שהיו הולכים בדרך, הרב באמצע, גדול מימינו וקטן משמאלו [127]. בדין זה אין הבדל בין איטר לבין מי שאינו איטר [128].

בענייני אבן העזר

חתן וכלה - מתחת לחופה מעמידים את הכלה לימין החתן [129]. בדין זה אין הבדל בין איטר לבין מי שאינו איטר [130].

נתינת הטבעת של החתן לכלה - נותן בימינו על אצבעה הימנית [131].

מום באשה - יש מי שהסתפק אם איטרת יד או איטרת רגל נחשב כמום באשה [132].

גט צריך לכתוב לכתחילה בימינו, והאיטר צריך לכתוב בשמאלו [133].

נתינת הגט צריך להיות ביד ימין [134], והאיטר יתן ביד שמאל [135].

חליצה - יבמה חייבת להתיר הקשר ולחלוץ הסנדל בימינה [136]. אם היא איטרת, חולצת בשמאלה, שהיא כימין כל אדם [137], ולא מחמירים שתחלוץ פעמיים [138].

חליצת הנעל של יבם צריכה להיות מרגלו הימנית. באיטר נחלקו הפוסקים - יש הסבורים, שאף אצלו חולצים מרגל ימין של כל אדם, שלדעתם הקפידה התורה על ימין כל אדם, ולא על ימין שלו [139]; יש הסבורים, שחולץ מרגל שמאל שהוא ימינו, כדינו בהנחת תפילין [140]; יש הסבורים, שחולץ משתי רגליו, לפי שהדבר ספק היכן ימין שלו, אם הולכים אחריו או אחרי רוב בני אדם [141]. ובשיטה זו יש מי שכתב, שתחלוץ בשתי הרגלים בבת אחת [142], ויש מי שכתב, שתחלוץ בשתייהן בזה אחר זה [143]; יש הסבורים, שאין האיטר חולץ כלל ועיקר, כשם שכהן פסול לעבודה, מפני שאין לו ימין [144]; ויש מי שחילק בין איטר מלידה שהוא כשר לחליצה ברגל שמאל, שהיא רגלו הימנית, לבין מי שנעשה איטר, שהוא פסול לחליצה [145].

באופן עקרוני, איטר רגל הוא כל מי שעוקר ראשונה את רגלו השמאלית [146]; ויש הסבורים, שאין איטר רגל אלא אם הוא צועד בשמאל וגורר את ימינו אחריה ומעמידה על אותו מקום של השמאל, כך שלעולם אין הימין נמצאת לפני השמאל [147]. ויש להעיר, שציוור זה מתאים לשיתוק חלקי של פלג הגוף הימני, ולא לאיטרות במובן המקובל.

השולט בשתי רגליו אינו איטר [148]. וכן העוקר רגלו השמאלית תחילה רק בזמן שפונה שמאלה אינו איטר, שדרך בני אדם לעקור הרגל הקרובה לצד שהוא פונה [149].

יש מי שכתב, בעניין חיילים שהורגלו לעקור תחילה רגל שמאל כדרך אנשי הצבא, אך כל כוחם ברגל ימין, שיחלצו בשתי הרגליים [150]; יש מי שכתב, שאם הרגיל עצמו, דינו כאיטר מלידה לכל דבר [151]; יש מי שכתבו, שהרגיל עצמו, לא משנה כלל, ונשאר כדינו [152]; ויש מי שכתב, שאם הדבר ברור שהוא ימני, אלא שהורגל על ידי הצבא לעקור תחילה רגל שמאל, יחלוץ ברגל ימין, ורק אם הוא ספק שהורגל על ידי הצבא, יחלוץ בשתי הרגלים [153].

בדין דיני חליצה - יש מי שכתב, שאיטר איננו פסול כדין [154], ויש מי שפקפק בכך [155].

מקורות והערות

[1] שופטים ג טו; שם, כ טז; [2] כמו ואל תאטר עלי באר פיה (תהלים, סט טז); [3] רש"י ורד"ק, שופטים, ג טו; [4] רש"י, שם, על פי מה דמתרגם ת"י "גמיד"; [5] ראה רש"י גיטין פז ב ד"ה כולהו; [6] רש"י מנחות לו א; [7] רא"ש מנחות, שם; שו"ע או"ח כז ו; [8] מרדכי, הל' תפילין; [9] מג"א או"ח כז סק"ט וסק"י. וראה בשו"ת מנחת יצחק, ח"ח סי' ג; [9] שו"ת באר משה, ח"ב סי' א; [10] מנחות לו ב, וכן הוא במכילתא, בא, פ"ז. ועי' בא"ע בפירושו לשמות יג ט: "וא"ר משה הכהן כי יד ברוב המקרא היד השמאלית". וראה עוד בתו"ש בראשית פכ"ד אות מא. ברם, עי' רמב"ן עה"ת שמות יד לא, שכתב ש"היד הגדולה" הוא הימין. ואולי "היד" בה"א הידיעה שאני, או שדווקא שם שהתפרש להלן שמות טו ו, שהיינו יד ימין. וראה בפייהמ"ש לרמב"ם רפ"ב דזבחים; [11] נזיר ג ב. אמנם במקום שכתוב 'הזרוע' עם ה"א הידיעה הכוונה לזרוע ימין, ולפיכך הזרוע במתנות כהונה היא הימנית (חולין קלד ב); [12] מנחות ט ב; [13] זבחים כד ב. וראה בתו"ש ויקרא פ"ד אות קנב; [14] שופטים כ טו-טז; [15] שבת קג א; [16] צפנת פענח, מהדורא תניינא דף נח. וראה במפענח צפונות, פ"ו אות ג. וראה עוד בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ו; [17] שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קנא; [18] שו"ת צפנת פענח ח"א סי' סו; [19] שו"ת באר משה ח"ב, סי' ג אות יא; [20] ראה שו"ת שלמת חיים (להגרי"ח זוננפלד) מהדורה חדשה תשמ"ב, סי' ו; [21] שבת סא א; שו"ע או"ח ב ד-ה; [22] בכור שור, שבת סא א, הובא בשע"ת שם. וראה עוד בשו"ת מנחת יצחק ח"י סי' א אות ב; [23] שבת סא א; שו"ע או"ח ב ד-ה; [24] ארצות החיים, סי' ד סי"י; מ"ב סי' ב סק"ו; [25] בכור שור, שבת סא ב; עמודי השמים להריעב"ץ סדר לבישה אות ג; [26] הליכות שלמה פ"ב סי"כ; [27] שו"ע או"ח ד י, בשם הזוהר פ"י מקץ, דקצ"ח ע"ב; [28] מעשה רב להגרי"א, הל' ברכות השחר סע' ד. וראה עוד בשו"ת אגרות משה חאו"ח ח"ג סי' לב; ילקוט יוסף ח"ג סי' קנט סק"ט; [29] פרמ"ג בא"א או"ח קנח סק"א; מ"ב ד סקכ"ב; ארצות החיים, סי' ד סק"י; כף החיים או"ח סי' ד סקל"ה; [30] אבות דרבי נתן מ ט; ברכות סב א. וראה במהרש"א ח"א שם; [31] ט"ז או"ח סי' ג סק"ט; מג"א שם סק"ח. וראה בארצות החיים, בערוה"ש ובמ"ב ובאור הלכה שם - חילוקים שונים; [32] רמ"א או"ח רס א; [33] אשל אברהם (בוטשאטש) מהדו"ת סי' רס. וראה עוד בערוה"ש או"ח רס ו; [34] מנחות לה א; שו"ע או"ח לב מב; [35] מג"א סי' לב סקנ"ח; א"ר, שם אות סו; מ"ב שם סקצ"ד; [36] ראה מנחות לד א; שו"ע או"ח לד א; [37] מ"ב שם סק"ב; [38] מנחות לו א; רמב"ם תפילין ד ג; שו"ע או"ח כז ו; [39] שו"ת יביע אומר, ח"ו סי' ב אות ה; [40] ראה דרכי משה או"ח סי' קמא; [41] שו"ת קובץ תשובות ח"א סי' ד; שו"ת אז נדברו ח"י"ד סי' לג. אמנם ראה בשו"ת דברי יואל ח"א סי' ג, שאחרי שהניח על יד ימינו, יחזור ויניח על יד שמאל כדעת האר"י, ויהרהר הברכה במחשבה; ובשו"ת אז נדברו שם, כתב שמי שרוצה להחמיר כנ"ל, יעשה כן הן בתפילין של רש"י והן בתפילין של ר"ת; [42] מנחות לו א; רמב"ם, תפילין ד ג; שו"ע, או"ח כז ו; [43] מ"ב שם סקכ"ז. וראה עוד בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ב סי' נח; דעת תורה, או"ח כז ו; שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ו; [44] מ"ב, שם בבה"ל, ד"ה והכי נהוג; [45] שו"ת צמח צדק החדש, חאו"ח סי' ה. ועי' ערוה"ש או"ח כז יז; [46] רא"ש, הל' תפילין סי' יח; שו"ע או"ח כז ו, בשם י"א. וכן הכרעת הגרי"א שם; [47] טור בשם ה"ר יחיאל מפריז; ב"י בשם הגי' סמ"ק והגמ"י; שו"ע שם, בשם י"א; רמ"א שם, וכתב 'והכי נהוג'. וראה עוד בשו"ת אגרות משה, חאו"ח ח"ד סי' יא ענף א; שו"ת יביע אומר ח"ו חאו"ח סי' ב; שו"ת אור לציון ח"ב פ"ג סי"ג; [48] ב"ח, או"ח רז; ארצות החיים, שם; [49] פסקי התוס', מנחות סי' קכד; מרדכי, הל' תפילין, בשם הר"פ; ועי' בתוס' מנחות לו א, ד"ה מה, שנסתפקו בשאלה זו. ועי' באריכות בשו"ת צ"צ החדש, סי' ד, ה, יב; שו"ת אגרות משה, חאו"ח ח"ד סי' יא; שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ד אות ג; שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' ב; [50] שו"ת אור לציון ח"ב פ"ג סי"ג, והוא על פי מה שכתב בנן איש חי, ח"י שרה, אות ז; שו"ת יביע אומר, ח"ו חאו"ח סי' ב אות ו; [51] ראה שע"ת או"ח סי' כז סק"י"א; שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רמ; שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' ג; שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ד אות ה; [52] ראה כל אלו בפוסקים שבהע' קודמת. וראה עוד בנן איש חי פ"י ח"י שרה אות

ז; הליכות שלמה ח"א פ"ד אות יב; שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' מא; [53] סי' שערי הלכה ומנהג ח"א סי' כג; שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ד אות ה; [54] שו"ת אגרות משה חאו"ח ח"ד סי' יא; [55] הליכות שלמה ח"א פ"ד סי' והעי' יב; [56] שו"ת אגרות משה חאו"ח ח"ג סי' ב; שו"ת קובץ תשובות ח"א סי' ד; [58] שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ד אות ה; [59] של"ה, הובא במ"ב סי' כח סק"י; [60] מ"ב שם; [61] ערוה"ש או"ח סוסי' כח; [62] טושו"ע או"ח כד ב; [63] טושו"ע או"ח סא ה; מ"ב שם סק"י; [64] שו"ת באר משה ח"ב סי' ה אות ז; [65] רמב"ם תפילה ה ד; [66] הגהמ"י תפלה ה י, בשם מדרש שוחר טוב; שו"ע או"ח קכג ג; [67] מג"א סי' קכג סק"י, וכן משמע מחי"א ושו"ע הרב, שם; קיצשו"ע יח יב; [68] מ"ב בבא"ה"ל סי' קכג ס"ג; ערוה"ש או"ח קכג ג; [69] יומא נג ב; רמב"ם תפלה ה י; שו"ע או"ח קכג א. וראה בשו"ת אגרות משה חאו"ח ח"ד סי' קכב אות ב; [70] מ"ב שם סק"י; [71] ראה בשו"ת באר משה ח"ב סי' ג אות ט; [72] הגהות מיימוניות תפילה יד ג; [73] רמב"ם נשיאת כפים יד יג; שו"ע או"ח קכח ז; [74] פמ"ג במש"ז שם סק"י; [75] רמ"א או"ח קלא א. וראה בטור ונושאי כליו שם, טעמים ודעות אחרים, וראה בדרכי משה שם אות א. אמנם דעת הגר"א, שנפילת אפיים גם בשחרית על יד שמאל - באורי הגר"א או"ח קלא סק"י; [76] פמ"ג או"ח סי' קלא משבצות סק"ב. ועיי"ש שנסתפק בנפילת אפיים במנחה; [77] מסי' סופרים, ג י; רמ"א או"ח קלד ב; [78] שערי אפרים, שם; [79] פמ"ג בא"א סי' קלד סק"י; [80] שערי אפרים, שם. וראה עוד בפמ"ג מ"ז סי' קמא סק"י; [81] מ"ב סי' רפב סק"י; [82] ב"י או"ח קכח. ומחלוקת האחרונים אם דווקא כשהדרכים שוות, או שתמיד מולכים דרך ימין - ראה מג"א סי' קמא סק"י; פמ"ג שם; מ"ב שם סק"י; מחצית השקל, שם; [83] ב"י, או"ח סי' קמא; שו"ע קמא ז; [84] שו"ת באר משה ח"ב סי' ג אות ט; [85] רמ"א או"ח קלט י; מג"א שם סק"י; [86] ברכות מג ב; שו"ע או"ח רו ד. וראה בבן איש חי שנה א' פ"י בלק אות ד, בשם סי' חסידים, שאם מושיטין לו ספר צריך שיקחנו ביד ימין; [87] פמ"ג בא"א סי' רו סק"י; ח"י רע"א או"ח רו ד; מ"ב שם; כ"ף החיים סי' רו סק"י; [88] ברכות נא א; שו"ע או"ח קפד ג; [89] שו"ע או"ח קפג ה. וראה במג"א ובמ"ב, שם; [90] כ"ף החיים שם סק"י כתב על פי הזוהר. וראה עוד בשו"ת מעי' ברכות סי' א כלל כה; ילקוט יוסף ח"ג סי' קפב ס"ד; [91] שו"ת אור לציון ח"ב פ"כ סי' י; [92] שבת קג א; רמב"ם שבת יא יד; מ"ב סי' שמ סק"ב אות ז; [93] פסחים קח א; טושו"ע או"ח תעב ג; [94] שו"ת תרומת הדשן, סי' קלד; טור או"ח תעב, בשיטת רש"י; רמ"א, או"ח תעב ג; שו"ע הרב, או"ח, שם; ערוה"ש, שם; [95] שבלי הלקט, סי' ריח; שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תקפד; [96] רמ"א או"ח תקפה ב; [97] מ"א שם סק"י, בשם הגמ"י. וראה שם טעמים נוספים; [98] מג"א שם; באה"ט שם סק"י; הליכות שלמה ח"ב פ"ב סי' ה; [99] ערוה"ש או"ח תקפה ו; שער הציון שם סק"י, בשם חמד משה; [100] סוכה לו ב; טושו"ע או"ח תרנא ב; [101] בעל העיטור; טושו"ע שם ג; [102] שו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף קכ; ראש סוכה פ"ג סי' כה; רמ"א, תרנא ג, וכתב: וכן נהגו וכן עקר. וכן פסק בקישו"ע קלו ב; [103] קישו"ע שם. וראה בבאה"ט שם סק"י; [104] שו"ת יביע אומר ח"ו סי' ב אות ה; [105] מג"א סי' תרנא סק"י, בשם השלי"ה; [106] פמ"ג בא"א שם סק"י; מ"ב שם סק"י; [107] בכורי יעקב, שם סק"י; [108] שו"ע או"ח תרנא י, בשם המהרי"ל. וראה במ"ב שם סק"י, שכן הוא המנהג הפשוט במדינתנו. וכתב המ"ב: והטעם דהחכמים הזהירו אותנו שתמיד תקח את הדרך שהוא בימין שלך, במקום שיש ימין ושמאל לפניך תבחר את הימין שלך; [109] מג"א סי' תרנא סק"י; מ"ב שם סק"י; בכורי יעקב שם סק"י; [110] סי' המנהיג, לולב, סי' מד; שו"ע או"ח תרס א. וראה באנציקלופדיה תלמודית, ע' הושענא רבה, עמ' תקט-תקל, דעות אחרות; [111] שבת כא ב; רמב"ם, חנוכה ד ז; טושו"ע או"ח תרעא ז; [112] הגהמ"י חנוכה ד ז; ר"ן, שבת שם; שו"ע שם. ומספר טעמים נאמרו: שהימין עדיפה לכבוד המצוה (הגמ"י ור"ן), או משום כל פנות וכו' (ב"ח, שם); [113] אר"ח אות ג; כלבו סי' מד. והטעם משום לא פלוג (העמק שאלה, שאילתא כא אות כב); [114] ראה כל השיטות בכיווני הדלקת נרות חנוכה באנציקלופדיה תלמודית, ע' חנכה, עמ' רפז-רפט; [115] שו"ת בית שערים חו"ד סי' כב; [116] מנחות לד א; רמב"ם, תפילין ו יב; טושו"ע יו"ד רפט ב; [117] מרדכי, הלכות קטנות, סי' תתקסב; ב"י ובי"ח יו"ד סי' רפט; ש"ך, יו"ד סי' רפט סק"י; [118] מנחות לו א; טושו"ע או"ח לב ה; [119] ב"י או"ח סי' לב; שו"ע או"ח שם; [120] פרמ"ג או"ח א"א סי' לב; [121] ילקוט יוסף ח"א ה"ל תפילין סעי' כז; [122] שו"ת רב פעלים ח"ב סי' ט; עשה לך רב ח"ה סי' כד; [123] שו"ת מנחת יצחק ח"י סי' ד, בשם אחרונים; [124] מג"א, שם סק"י; ש"ך יו"ד רעא סק"י; [125] ראה אנציקלופדיה תלמודית, ע' איטר, עמ' תעח, בדעת המהר"ם ב"ב בתש"י חדשות סי' תיט; [126] פרמ"ג או"ח סי' לב בא"א סק"י; ערוה"ש או"ח לב טז; [127] יומא לו א; רמב"ם, תלמוד תורה ו ה; טושו"ע יו"ד רמב ז; [128] שו"ת באר משה, ח"ב סי' ב; [129] רוקח סי' שנג; באה"ט אה"ע סא סק"י; [130] שו"ת באר משה שם; [131] באה"ט אה"ע רסי' כז. וראה בשו"ת באר משה ח"ב סוסי' ב, כיצד ינהגו האיטרים; [132] ראה אוצה"פ סי' לט סק"י אות ד; [133] ד"מ אה"ע קכג א, ורמ"א שם. ועיי"ש בב"ש ובח"מ; [134] טושו"ע אה"ע קמא מה; [135] שו"ת באר משה, ח"ב סי' ב; [136] ירושלמי יבמות יב א; תוסי' יבמות קה א ד"ה מי; [137] מרדכי, הובא בדרישה אבה"ע סי' קסט אות טו; רמ"א אבה"ע קסט כד; [138] ב"ש סי' קסט סק"י; סדר חליצה אות נד; [139] סמ"ג עשין נב; סמ"ק וסה"ת, הובאו בב"י, שם; [140] טור אה"ע סי' קסט. ועי' רשב"א חולין, ר"פ גיד הנשה; [141] ר"ן ומרדכי חולין ר"פ גיד הנשה; שו"ע אה"ע קסט כה, וכן הכריע הרמ"א; [142] ב"י שם; [143] מהרש"ל, הובאו דבריו בב"ח שם; [144] רמב"ן, יבמות קד א. ועי' רשב"א חולין צב ב; שו"ע שם; [145] שו"ת נוב"י חאבה"ע"ז סי' קנה. וראה בשו"ת קול מבשר ח"א סוסי' יב. ועי' באריכות בדין איטר לחליצה בשו"ת חת"ס חאה"ע ח"ב, סי' עא וסי' צא; סדר חליצה, סעי' כו-כו; שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' לה, ושם ח"י סי' קלט; שו"ת יביע אומר ח"ה חאבה"ע"ז סי' יח; [146] רש"י, בכורות מה ב, ד"ה איטר. ועי' יומא יא ב, שדרך בני אדם לעקור רגל ימין ראשונה; [147] שו"ת רעק"א מהדו"ת סי' מג; שו"ת חת"ס חאה"ע ח"ב סי' צא. וכתב שם שאין לעשות מעשה לפי זה, אבל יש לצרף להיתר במקום ספק ספקא; [148] מרדכי, יבמות פ"ב; טושו"ע אה"ע קסט כד; [149] פחד יצחק, ע' איטר (א); [150] שו"ת חבצלת השרון ח"ב חאבה"ע"ז סי' פא; [151] שו"ת רעק"א מהדו"ת סי' סא; [152] שו"ת צפנת פענח ח"א סי' סו; שו"ת יביע אומר ח"ב חאבה"ע"ז סי' כ; [153] שו"ת הרב"ז סי' סד, ובהגהת בן המחבר שם; [154] שו"ת חת"ס חאבה"ע"ז ח"ב סוסי' צג; [155] שו"ת קול מבשר ח"א סוסי' יב.

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וברור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת גלנבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

Aix-en-Provence, France

אקס-אן-פרובנס, צרפת

ניסן תשנ"ב

מילת תינוק שנולד עם HYPOSPADIAS

שאלה

תינוק שהוא כיום בן ארבעה חודשים, נולד במום הנקרא HYPOSPADIAS שפתח השופכה נמצא בחלק התחתון של האבר. ועל מנת שהתינוק יוכל להשתין ולהזריע כראוי, יש צורך להסיט את הפתח למקומו הנורמלי בקידמת האבר ולתקן הקורדי, וצריך לבצע ניתוח פלסטי שבו משתמשים בעור הערלה כדי לתקן מקום הפתח וכו'.
להלן תאור המצב במדויק: הפתח נמצא בעטרה, 3 מ"מ מהמקום הרגיל ויורד מסוף שפוע העטרה מלמטה עד החרץ. הערלה לא מתפשטת על כל העטרה אלא מכסה (וסרוכה) רוב גובה העטרה עד החרץ, ועד בכלל.
הניתוח נעשה על-ידי רופא-מנתח נוצרי שהוא מנתח ראשי של מחלקת הילדים בבית החולים של מרסיי (מובן שהניתוח לא נעשה לשם מילה).

המנתח (הנוצרי) מקפיד לבצע בעצמו את המילה, ולקחת אחר-כך חתיכה מעור הערלה ולסתום פתח השפכה מלמטה. ושאלתי היא:

1. האם צריכים אחר-כך להטיף דם ולברך "על המילה"?
2. מתי האב מברך "להכניסו"?
3. מתי עושים "הקידוש"?

תשובה

כשתינוק נולד עם מום הנקרא HYPOSPADIAS, ישנן ארבע אפשרויות למולו מבלי לפגוע באפשרות לנתחו (לאחר מכן) כדי לתקן את פתח השפכה.
והרי האפשרויות לפי סדר עדיפותן:
א. המוהל יברר עם הרופא המנתח, אם אפשר להסיר מן הערלה כעין משולש, ולהשאיר כעין שתי "קרניים" משני צידי הגיד, שאין בהן לא רוב גובה העטרה ולא רוב היקף ה"חוט" הסובב את העטרה [דהיינו שגובה כל "קרן" יהא פחות מחצי גובה העטרה, ורוחב שתייהן יחד יהא פחות מחצי רוחב ה"חוט" הסובב את העטרה¹], ובהן ישתמש אחרי-כן הרופא-המנתח לתיקון פתח השפכה, במקרה זה יוכלו המוהל והאב לברך ברכות המילה כרגיל, וכן יברכו על היין כרגיל².
ב. אם לדעת המנתח הסרת משולש כנ"ל לא תשאיר מספיק עור-ערלה לצורך הניתוח, די בהסרת רצועה קטנה בכיוון רוחבי מן הערלה, וביצוע חתך אורכי מן הצד העליון של הערלה עד לאחר ה"חוט" הסובב את העטרה. כך יתקבלו מצד אחד שני חלקי ערלה גדולים יותר, ומצד שני תתגלה בדרך זו כל העטרה³, וניתן לקיים את מצוות פריעה. גם במקרה כזה יוכלו המוהל והאב לברך ברכות המילה כרגיל, וכן יברכו על היין כרגיל⁴. כמובן שגם דרך זו צריכה להיות בתיאום עם הרופא-המנתח.
ג. כשיש מעט ערלה⁵, ואף אם יסירו רק רצועה דקה של עור-ערלה כנ"ל, לא ישאר מספיק עור לרופא-המנתח, המוהל רק יפשיט את עור-הערלה מעבר לעטרה על-ידי חתך אורכי בערלה (מן הצד העליון עד לאחר ה"חוט" הסובב את העטרה) אשר יחלק את הערלה לשני חלקים, ויפרע את עור-הפריעה ללא ברכות, ובזה לכל הפחות תתגלה העטרה⁶.
ד. אם משום-מה לא ניתן לבצע את הברית לפני הניתוח, כפי שתואר לעיל, ומוכרחים לחכות עד אחרי הניתוח, כי אז צריך שיהיה מוהל בחדר-הניתוח (ואם זה לא ניתן, אז כירורג יהודי, ורצוי שהוא יהיה גם שומר מצוות) שיעשה את גילוי העטרה ויברך⁷.
ה. אם כל זה לא ניתן, אז בדיעבד יספיק לעשות הטפת דם ברית אחרי שהתינוק יבריא מן הניתוח - ללא ברכות⁸.

¹ ויש להעיר שה"חוט" אינו בכל היקף הגיד, ויש לחשב שיהיו פחות מחצי רוחבו, ולא רק פחות מחצי היקף הגיד.
² בשו"ע יורה דעה (סי' רסד, ה) נפסק: "יש ציצים המעכבים המילה, ויש ציצים שאינם מעכבים אותה. כיצד, אם נשאר מהעור עור החופה את רוב גובהה של עטרה אפילו במקום אחד - זהו המעכב את המילה, וכאילו לא נימול. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט ואינו חופה רוב גובהה של עטרה - אינו מעכב המילה".

לדעת החכם הספרדי שהובא ב"בית יוסף" (טור יורה דעה סי' רסד, ד"ה "יש ציצין") גם יש להקפיד שלא יהא רוב ה"חוט" הסובב את עיקר העטרה מכוסה, ושני אלה - רוב גובהה אפילו במקום אחד, ורוב היקף ה"חוט" אף שאינו רוב גובהה - הם ציצים המעכבים את המילה, ואם לא הסירים, הרי התינוק ערל כמו שהיה, וצריך למולו שנית.
בהסרת משולש כנ"ל, מחד - איננו משאירים ציצים המעכבים המילה, ומאידך - אנו משאירים עור-ערלה לצורך תיקון פתח השפכה על-ידי המנתח.

³ ונשאר מוהל כל הזמן - "נשמט אברהם", (יורה דעה עמ' קמח הערה 68 בשם הגרש"ז אויערבך).
⁴ עצת הרב המוהל ר' יוסף דוד ויסברג, בספר אסיא (כרך ג עמ' 389) על פי שאלתו לרבנים הגר"פ אפשטיין והגר"י וייס, הגרש"י אלישיב והגרש"ז אויערבך, בהסתמכות על שיטת רבנו ה"דברי חיים" (ח"ב יורה דעה סי' קיד-קיח) שבמצב כזה של היפוספאדיאס, ניתן למול כך לכתחילה, אף בלי שנחתוך את כל הערלה.

5 לפי התיאור בשאלתך נראה שניתן למול את התינוק באחת משתי הדרכים הראשונות, וישנם בארץ מוהלים מומחים בעלי נסיון שאכן
6 מוהלים באחת משתי דרכים אלה בתיאום עם הרופאים-המנתחים.
7 ועיין שו"ת "חתם סופר" (יורה דעה סי' רמט), אך בכל זאת לא יברך "על המילה", "להכניסו" וכי' מכיוון שלא הסיר כלל מעור-הערלה
8 - בהתייעצות עם הרב המוהל ר' מרדכי ששון.
ספר "נשמת אברהם" (יורה דעה סוף עמ' קסח בשם הגרש"ז אויערבך). כאן יוכל המוהל (או הכירורג היהודי) לברך, מכיוון שסמוך
אחר גילוי העטרה על-ידו, תבוצע כריתת הערלה על-ידי הרופא- המנתח.
ספר "נשמת אברהם" (יורה דעה עמ' קסט). יש לציין, כי על פי שיטתם של רמב"ן ורשב"א מתקיימת בזה מצוות מילה, ולדעתם יש
אפילו לברך "על הטפת דם ברית".

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

מתפללים לרפואתה השלימה של **אורית בת מרים** בתוך שאר חולי עם ישראל

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעזיזה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עזיזה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

